

ROZPRAVA O KULTÚRNOSTI

L. HANUS: Rozprava o kultúrnosti. Spišské Podhradie 1991 – 2. vydanie; 1. vydanie Ružomberok, Obroda 1943, 149 s.

Uplynulo už temer pol storočia od 1. vydania útlej knižky *Rozprava o kultúrnosti*, ktorá vyšla prvý raz v roku 1943 v ružomberskom nakladateľstve Obroda v čase – ako píše sám Hanus v úvodnom slove k druhému vydaniu – keď rinčali zbrane a múzy by teda mali mlčať, ale práve v týchto pohnutých časoch "sa nápadne šíril záujem o kultúru. O kultúre sa prednášalo, diskutovalo ... Z rôznych iniciatív sa spontánne utváral plán, plán generačný, plán výchovný, plán kultúrnej výchovy celej spoločnosti" (s. 3).

Vtedy tridsaťpäťročný profesor morálky a sakrálneho umenia v spišskom seminári s veľkým entuziazmom cestuje po slovenských mestách a prednáša o kultúrnosti, pretože ju pokladal vždy za "... vysokú osobnú, ľudskú, ideálnu hodnotu. Hodnotu, ktorá je hodná ľudského snaženia. Kultúrny človek je cenný, je šľachetný, je vzácny, je na stupni dokonalosti" (s. 5). Po uplynutí niekoľkých desaťročí od vyslovenia týchto myšlienok treba s fútosťou konštatovať, že úroveň našej kultúrnosti nie je v dôsledku systematickej devastácie kultúry v období totalitného režimu o nič vyššia a potreba zaoberať sa touto problematikou vyvstáva azda ešte naliehavejšie ako v čase vzniku tohto diela.

Kľúčovým problémom, ktorý Hanus vo svojej rozprave – ktorú z hľadiska literárneho žánru môžeme charakterizovať ako esej – analyzuje, je otázka, či je kultúrnosť hodnotou, po ktorej je hodno úžiť a smerovať k nej tak, aby sa stala majetkom celej slovenskej spoločnosti. Autor uvádza základné znaky kultúrnosti, medzi ktoré patrí v prvom rade miera ako jedna z bytostných zásad kultúrnej Európy. Miera je "vyhybanie sa krajnostiam, čo ohrozujú ducha. Materializmu, zásadnému popieraniu ducha i fanatickému spiritualizmu, simplizmu, popieraniu prírody v mene ducha. Oboje je nekultúrnosť" (s. 64) – Hanus sa v mene kresťanského humanizmu od nich dištancuje.

Nemenej dôležitým znakom kultúrnosti je snaživosť, pohýnanie človeka k niečomu vyššiemu, teda k tomu, čo prevyšuje všetky ostatné hodnoty; preto sa aj človek snaží rozvinúť svoje poznávacie schopnosti, aby dospel k osobnému postoju, k samostatnému, originálnemu pohľadu na svet. Poznávanie je však iba formálna schopnosť, ktorej dodá pravú váhu až mravné rozhodnutie. Mnohým ľuďom, žiaľ, podľa autora chýba mravná rozhodnosť zaujať v akejkolvek veci vlastné stanovisko, vyvierajúce z hĺbky ich poznania a presvedčania. Viacerí sa preto priklonia k nejakej mienke, ktorá sama o sebe má navonok dosť presvedčujúcej sily, ale "... pre osobnú zbabelosť nedostanú sa ďalej od nezáväznej mienky, aby mohli každú chvíľu odskočiť, keď ich budú ťahať na zodpovednosť" (s. 65) – píše Hanus a jeho slová rokmi nič nestratili na platnosti a aktuálnosti.

Autor sa pristavuje pri probléme osobného stanoviska, ktoré odefuje človeka od beztvarej, pudovej masy. Kultúrnosť žiada od stanoviska istú podstatnú vlastnosť, ktorou je šírka. Varuje pred fanatizmom, ktorý vedie ľudí k úzkemu a jednostrannému pohľadu na svet a k tendencii držať sa náruživo svojho presvedčenia pri zatracovaní iných presvedčení. Kritizuje v tejto súvislosti nacionalizmus ako fenomén vyvierajúci z novodobého individualizmu a egoizmu rozšíreného o kolektívny rozmer. Pospolitosť zachvátenú vírusom nacionalizmu ovládne "...pocit množstva, berzhraničného mora, neodolateľnej kolektívnej sily. Jednotlivec sa tu ponorí" (s. 66). Hanus, samozrejme, nepopiera významnú úlohu národnej kultúry a ná-

rodnej hrdosti pri formovaní moderného spoločnosti, rozhodne však odmieta úzkoprsosť výlučne nacionálneho pohľadu na skutočnosť, ktorý popiera existenčné práva iných.

Hanus si uvedomuje, že kultúrnosť ako stavbu duchovného človeka možno vybudovať iba na zdravej prírode (teda prirodzenosti) ľudskej. Príroda ako prirodzené vonkajšie prostredie človeka predstavuje východisko kultúrneho pôsobenia človeka. Kultúrnosť organicky vyrastá z prírody a je jej zušľacht'ovaním a dvíhaním. Poslaním kultúrneho človeka je zjemňovať surovosť v myslení, reči a chovaní, Okrem toho by sa mal snažiť vzbudiť zmysel pre formu, silu a dôstojnosť, ktorá v ňom väzí práve "preto viac oproti prírode" – hovorí Hanus. V súvislosti s týmito snahami by sa mal kultúrny človek usilovať odstrániť tienisté stránky svojej prirodzenosti, medzi ktoré patrí najmä žiarlivosť, "kniežatstvo temnôt", a lenivosť, ktorej zotrvačnosť opantáva myseľ a údy. Lenivosť vzbudzuje spokojnosť s existujúcim stavom vecí, je teda pravým opakom snaživosti, a teda "hlavným princípom nekultúrnosti."

Autor ďalej analyzuje v jednotlivých kapitolách také fenomény duchovnej "stavby" človeka, akými sú zbožnosť, dobrotá, kamarátstvo a priateľstvo, pričom kamarátstvo definuje ako spoločenstvo v neosobnej, nadosobnej a objektívnej sfére, v ktorom napriek tomu, že sa na ňom zúčastňujem celým svojím duchom, predsa to nie som ja. Priateľstvo pokladá Hanus za oveľa vyšší stupeň vzťahu medzi dvoma ľuďmi, ktoré býva veľmi zriedkavým javom, pretože je ho schopných iba veľmi málo ľudí. Skutočné priateľstvo definuje ako "spoločenstvo duší – nielen diela, ideálov, osudu, teda objektívneho, vonkajšieho. Ale blízkosť toho vnútorného, najosobnejšieho" (s. 135). V záverečnej kapitole *Životné kráče* dospieva Hanus k poznaniu, že stavba kultúrnosti zvnútra si vytvára život vo všetkých vzťahoch a "kultúrny človek kotví v duchu a všetky jeho vzťahy majú duchovný základ" (s. 140).

V súvislosti so všeobecnou kultúrnou a duchovnou devastáciou, ktorá nás postihla v uplynulých štyroch desaťročiach, treba nové vydanie Hanusovej *Rozpravy o kultúrnosti* privítať ako cenný príspevok k znovuoživeniu záujmu o problémy kultúry, kultúrnosti a duchovnosti. Takmer pol storočia, ktoré uplynulo od prvého vydania tohto diela, nič neubrálo na jeho aktuálnosti a platnosti jednotlivých záverov v podmienkach súčasného vývoja.

František Fundárek

O ZMYSE VEĽKEJ A MALEJ DEJINNOSTI

Veľké a malé dejiny Milana Šimečku. Bratislava, Nadácia Milana Šimečku 1992, 90 s.

"Celý život jsem byl upjat k jedné jasné hvězdě jménem svoboda."

M. Šimečka

Začiatkom júna t. r. Nadácia Milana Šimečku v spolupráci s Filozofickým ústavom SAV vydala publikáciu, ktorá okrem materiálov sympózia, ktoré sa konalo 20. septembra 1991 pri príležitosti prvého výročia úmrtia Milana Šimečku v bratislavskom Filmovom klube, zahŕňa príspevky účastníkov spomienkového večera aj úvodné slovo J. Špitzeru k vernisáži výstavy venovanej životu a dielu M. Šimečku.

Nás zaujíma predovšetkým teoretická reflexia Šimečkovej mnohohrstevnatej tvorby, prvý pokus o vecnú, hoci zatiaľ ešte parciálnu analýzu autorovho prínosu do moderných dejín česko-slovenského humanistického myslenia. Globálne tento prínos pregnantne vystihol J. Špitzer, keď povedal, že Šimečkovo dielo je "myšlienkovým a citovým dejepisom časti ge-